

HUKUKİ TEMEL VE UYGULAMA BAKIMINDAN TÜRKİYE’DE BAKAN YARDIMCILIĞI

Mehmet TOPACA*

ÖZ

Türkiye’de Bakan Yardımcılığı 2011 yılında çıkarılan bir Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Türk idaresindeki yerini almıştır. Farklı isimlerde ve şekillerde uygulamaya konması ve hakkında girişimlerin ve tartışmaların çokça yaşanmasıyla Bakan Yardımcılığı uygulaması geçmişe dayanır. 2011 yılından itibaren 21 Bakanlığa toplam 44 Bakan Yardımcısı ataması yapılmıştır. İstisnai memur olan Bakan Yardımcıları’nın temel görevi Bakana yardımcı olmaktır. Mevzuatta açıklığa kavuşmadığı için, Bakan Yardımcıları’nın hiyerarşik yetkisi ve görevleri akademik alanda tartışma konusudur. Uygulamada Bakan Yardımcıları Bakanın devrettiği her işi yapmakta ve hiyerarşik yetkisini kullanmaktadır. Bakan Yardımcılığının ülkemiz için kalıcı ve etkili bir makam olması için, Bakan Yardımcıları’nın görev ve yetkileri mevzuatla somut şekilde belirlenmelidir.

Anahtar kelimeler: Bakan Yardımcılığı, Hiyerarşi, Statü, Görev ve Yetkiler, Siyasî Müsteşarlık

DEPUTY MINISTRY IN TURKEY IN THE CONTEXT OF LEGAL BASE AND PRACTICE

ABSTRACT

Deputy ministry has taken place in the Turkish administration since a decree made in the year of 2011. Through being implemented in different names and types and subjected to very initiatives and discussions, Deputy

* Başbakanlık Uzmanı, Başbakanlık, methmet.topaca@basbakanlik.gov.tr

Ministry dates back. Totally 44 Deputy Minister have been appointed to 21 ministries since 2011. Being excepted public servant, the main duty of the deputy ministers is to assist the Ministers. Because of not being amplified in the regulations, hierarchical authorities and duties of the deputy ministers are subjects of discussions in academic field. In practice, deputy ministers execute every works that devolved by the minister and use his/her hierarchical authority. To make deputy ministry permanent and effective office for our country, authorities and duties of the deputy ministers should be determined concretely with regulation.

Keywords: Deputy Ministry, Hierarchy, Statue, Duty and Authority, Political Secretariat

GİRİŞ

Merkezi idare teşkilatının en önemli yapılarından olan Bakanlıkların başında aynı zamanda hükümet üyesi olan Bakan bulunur. Bakan'dan sonra Bakanlık teşkilatının idare edilmesinde hiyerarşik yetkilere sahip yöneticiler bulunur. Bakan Yardımcılığı, Bakandan sonra gelen en yüksek idari merci olduğu gibi Bakanın siyasi işlerinin de yürütülmesi bakımından diğer üst düzey yöneticilerden ayrılır.

Üst düzey idareciler ile Bakanlar arasındaki ilişki, idare ve siyaset yapılanmasının farklı uygulanmasına göre ülke ve model ölçeğinde değişmektedir. Kimi modellerde Bakan mutlak hiyerarşik amir olarak karar alırken, kimi modellerde ise kamu çalışanları politika geliştirme sürecinde aktif olarak yer alır. Bazı modellerde de yöneticiler profesyonel uzman gibi çalışırlar. Modellere göre Bakan Yardımcısı'nın idari ve siyasi niteliği değiştiği gibi seçildiği makam da değişmektedir. Bakan Yardımcıları ya parlamento üyeleri ya da kamu görevlileri arasından seçilirler (Bourgault, 2007). Bu farklı uygulamalara karşın Bakan Yardımcılığının temel işlevinin idari ya da siyasi işlerde Bakana yardımcılık yapmak ve Bakanlık ile vatandaş arasındaki iletişimi sağlamak olduğu söylenebilir.

Hükümet sistemlerinin ve idari-siyasi örgütlenmelerinin farklılığı içerisinde bugün dünyanın birçok ülkesinde Bakan Yardımcılığı uygulanmaktadır. Geçmişe eskiye dayanmakla birlikte birçok devlette, Bakan

Yardımcısı’nın görevleri üst düzey yöneticiler ya da milletvekilleri tarafından yürütüldüğünden Bakan Yardımcısı diye ayrı bir makam yoktur. Ayrıca tanım ve isim birliği de mevcut değildir. Bakan Yardımcılığının yeni olduğu ülkelerden birisi de Türkiye’dir. Türk kamu idaresi yüzyıllardır modern bir devlet idaresi olmasına karşın, kısa süreli ve farklı bir uygulaması dışında, Bakan Yardımcılığı Türkiye için yenidir.

Türkiye’de Bakan Yardımcılığı 2011 yılında çıkarılan bir KHK ile Türk idaresindeki yerini almıştır. Türkiye’de Bakan Yardımcılığı, özellikle yetkileri, hiyerarşik konumu ve gerekliliği konusunda siyaset ve akademik alan içerisinde tartışılmaktadır. Bakan Yardımcılığı düzenlendiği mevzuata ve şimdiye kadarki dört yıllık uygulamasına bakıldığında kalıcı gözükmemektedir. Bu nedenle, yeni bir uygulama olarak Türkiye’de Bakan Yardımcılığının incelenmesi, Bakanlık idaresinin siyaset karşısındaki konumunun değerlendirilmesi ve en üst düzeyde hiyerarşik ve idari sorunlara değinilmesi bakımından önemlidir.

Bu makale, Türkiye’de Bakan Yardımcılığını uygulama ve hukuk temelinde ele almıştır. Makalede öncelikle farklı uygulama ve girişimler bakımından Bakan Yardımcılığının tarihine değinilecek, sonra özellikle Bakan Yardımcısı’nın görev ve statü bakımından hukuki temelde uygulaması anlatılacak, bu konudaki tartışmalara yer verilecek ve son olarak Bakan Yardımcıları’nın analizi yapılacaktır. Türkiye’de Bakan Yardımcılığının akademik olarak anlatılmasına ve tartışılmasına katkıda bulunması makalenin temel amacıdır.

1. ÖNCEKİ DÖNEMLERDE BAKAN YARDIMCILIĞI DENEMELERİ VE UYGULAMASI

2011 yılında 643 sayılı KHK ile idari teşkilatımızdaki yerini alan Bakan Yardımcılığının geçmişi Osmanlı tarihine kadar uzanır. II. Meşrutiyet ve erken Cumhuriyet dönemlerinde siyasî müsteşarlık ve Bakan Muavinliği adı altında uygulamaya konulmak istenen Bakan Yardımcılığı girişimlerde kalmıştır. Buna karşın Bakan Yardımcılığı siyasî müsteşarlık adı altında 1937 yılında kısa süreliğine de olsa uygulanmıştır. Daha sonra kaldırılan Bakan Yardımcılığı özellikle 1980’li yıllarda gündeme gelmiştir. Hem uygulanan siyasî müsteşarlık hem de diğer girişimler bugünkü Bakan Yardımcılığı için bir fikir temeli ve tarihsel dayanak noktaları olmuştur. Bakan Yardımcılığının tarihsel bir süreçte incelenmesi bugünkü uygulamayı anlamak açısından önemlidir.

1.1. II. Meşrutiyet ve 1924 Anayasası Hazırlık Dönemlerinde Bakan Yardımcılığı Girişimleri

Osmanlı Devleti döneminde siyasî müsteşarlık, II. Meşrutiyetin ilanından sonra gündeme gelmiştir. Siyasî müsteşarlığı o dönemde gündeme taşıyan ise II. Meşrutiyetin ilanında başrol oynayan İttihat ve Terakki hareketidir. II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte ittihatçılar doğrudan yönetimi ele almamışlar, arka planda kalarak yönetimde etkili olmaya çalışmışlardır (Esatlı, 2007, s. 182). 31 Mart'tan sonra kurulan 2. Hüseyin Hilmi Paşa Hükümeti görünüm ve program itibarıyla bir İttihat ve Terakki Hükümeti'di. Bu dönemde İttihat ve Terakki içerisindeki sivil ve liberal kanat Mahmut Şevket Paşa'nın da etkisiyle 31 Mart'tan sonra cemiyetin kaybettiği itibarı tekrar kazanma ve iktidarı ele geçirebilme doğrultusunda yeni girişimlerde bulunmuştur. Bu doğrultuda yapılan girişimlerden biri de siyasî müsteşarlıkların oluşturulmasıdır (Mehmetefendioğlu, 1997, s. 33).

Siyasî müsteşarlıkların oluşturulma yoluna gidilmesinde önemli bir etken de muhalefetin, İttihatçıların genç yaşta ve tecrübesiz şekilde Bakan olmalarını yoğun bir şekilde eleştirmeleridir. Muhalifler İttihat ve Terakki üyelerinin hiç birinin devleti idare edecek tecrübeye sahip olmadıklarını ve bu yüzden İttihatçıların ilk önce Bakanlıklara geçmemelerini, belli bir süre müsteşarlık yapmalarını önermişlerdir. Böylece, vezir ve Bakanların yanında tecrübe kazanacaklardır (Esatlı, 2007, s. 184-185). İttihatçıların özellikle Meclis kanadı, genç İttihatçı mebusların hükümet üyelerinin yanında yer alarak devlet yönetiminde bilgi sahibi olması düşüncesiyle siyasî müsteşarlıkların oluşturulması fikrine büyük oranda sıcak bakmışlardır. İttihatçılara göre siyasî müsteşarlıklar sayesinde hükümet ve meclis arasında sağlıklı bağlantı kurulabilecek, bu işbirliği ile önemli icraatlar yapılabilecekti. Fakat Fırka'nın Merkez-i Umumi (Genel Merkez) ve ordu kanadında muhalefet oluşmuştur. Siyasî müsteşarlık oluşturulma düşüncesine en fazla karşı çıkan Mahmut Şevket Paşa'ydı. Mahmut Şevket Paşa, genç İttihatçı mebusların siyasî müsteşarlıklar aracılığıyla ülke yönetimine gelmelerine sıcak bakmıyordu (Mehmetefendioğlu, 1997, s. 33).

Hüseyin Hilmi Paşa, her ne kadar siyasî müsteşarlıkların oluşturulmasına karşı olsa da, İttihatçılardan gelen baskılara dayanamayarak durumu Meclis-i

Mebusan’a bir tezkere ile bildirerek siyasî müsteşarlıkların oluşturulması için Kanun-i Esasi’nin değiştirilmesini istedi. İttihatçılar, siyasî müsteşarların, hem müsteşar hem de vekil olmalarını istedikleri için Anayasanın, memuriyetle vekilliğin bir kişide bir arada bulunamayacağını düzenleyen 67 nci maddesinin değişmesi gerekiyordu. Meclise sunulan teklif günümüz Türkçesi ile şöyleydi: *“Bakanlık ile memuriyet bir kişide birleşemez. Fakat Bakanlıkla milletvekilliği birleşebileceği gibi, milletvekilleri vekillik sıfatlarını koruyarak Bakanlık Müsteşarlığını alabilirler. Meclisten atanan müsteşarlar Bakanlık dairesinde vazifeli bulunan müsteşarların yetkilerine tamamen sahip olup oylamaya katılmak üzere Bakanlar Kurulu müzakerelerinde hazır bulunurlar.”* (TBMM Zabıtları, 1/4, s. 357).

Hazırlanan değişiklik teklifi Meclis-i Mebusan’da 1 Haziran’da görüşülmüştür. Teklifin okunmasından sonra mecliste yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Siyasî müsteşarlığın statüsüne ve uygulamasına ilişkin yoğun tartışmalardan sonra mecliste öncelikle siyasî müsteşarlığın gerekli olup olmadığına ilişkin bir oylama yapılmasına karar verilmiştir. Oylamaya 176 Meclis-i Mebusan üyesi katılmış olup bunlardan 104’ü siyasî müsteşarlığın gerekli olduğu yönünde oy kullanmıştır. Fakat 17 Haziran’da yapılan oturumda oylamaya devam edilmemiş ve siyasî müsteşarlık oluşturmaya ilişkin mecliste yapılan görüşmelere son verilmiştir (TBMM Zabıtları, 1/4, s. 370). Böylece İttihat ve Terakki’nin, siyasî müsteşarlıklar aracılığıyla yönetimi ele alma düşüncesi de gerçekleşmemiştir.

II. Meşrutiyet Dönemi’nde uygulamaya konulmak istenen siyasî müsteşarlık Cumhuriyetin ilk yıllarında bu kez “Bakan Muavinliği” adı altında gündeme gelmiştir. Konu ilk defa 1922 yılında bütçe görüşmelerinde dolaylı olarak tartışılmıştır. Tartışmaların ve konuşmaların özünü müsteşarlık müessesinin gerekli olup olmadığı oluşturmuştur. Cumhuriyet döneminde Mecliste konuyla ilgili ilk teklif Muş Milletvekili İsmail Müştak tarafından yapılmıştır. Müştak, siyasî müsteşarlık ihdas edilmesini istemesindeki gayelerini, Vekâlete adam yetiştirmek, vekillerin yükünü azaltmak ve herhangi bir hükümet krizinde meclisin toplantıda olmadığı zamanlarda ülkenin boşlukta kalmamasını sağlamak olarak açıklamış ve bu sistemin İngiltere, Fransa ve İtalya gibi Batı ülkelerinde de uygulandığını belirtmiştir. Fakat o dönemde bu teklifin üzerinde durulmamıştır (TBMM Zabıtları, 5/18, s. 488).

Müsteşarlıkların kaldırılarak Bakanlık Muavinliğine dönüştürülmesi tartışmaları 1924 Anayasası çalışmaları sürerken de gündeme gelmiştir. Meclise sunulan Teşkilâtı Esasiye'nin değiştirilmesine ilişkin teklifte, "Mebusluk ve Memuriyet" başlıklı 23 üncü maddesine mebusluk ile memuriyetin bir kişide birleşmeyeceğine dair hüküm konulmuş ve devamında Vekâletler ve Muavinliklerin bundan müstesna olduğu ifade edilmiştir. Aynı teklifin 49 uncu maddesinde ise Vekâletlerin ve Vekâlet Muavinlikleri'nin adedinin kanunla belirleneceği belirtilmiştir. Bakan Muavinliği unvanıyla oluşturulması düşünülen makamın oluşturulma gerekçesi ise "*Vekilin görevlerini kolaylaştırma, meclisle olan işlerinde kendisine yardım edecek tecrübeli ve güçlü Vekiller yetiştirmek*" olarak açıklanmıştır (TBMM Zabıtları, 2/7, s. 216-220).

Bakan Muavinliği, Cumhuriyet sonrasında kulağa pek yeni gelen bir öneriydi. Bu bakımdan itirazlar da yoğun olmuştur. Hele milletvekillerinin de Bakan Yardımcılığı yapabileceğini öngören Anayasa teklifi milletvekillerine iyice yabancı gelmiştir (Koçak, 2011, s. 4). Meclisteki bu tartışmalarda Bakan Muavinliği her yönüyle tartışılmıştır. Bu durum mecliste yapılan konuşmalardan da anlaşılmaktadır. Abidin Bey gibi bazı vekiller Bakan Muavinliğinin Heyet-i Vükela'nın (Bakanlar Kurulu) işleyişini bozacağı gerekçesiyle öneriye şiddetle karşı çıkarken, Celal Nuri Bey gibi vekiller de Avrupa örnekleriyle karşılaştırarak Bakan Muavinliğinin Bakanların vekillikle ilgili işlerine yardımcı olması açısından savunmuşlardır (TBMM Zabıtları, 7/1, s. 988).

Anayasa değişiklik teklifini savunan milletvekillerinin ümitli konuşmalarına rağmen Bakanlık Muavinliği daha fazla müzakere edilmemiş ve Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey ve onun gibi düşünen birçok milletvekilinin öne sürdüğü benzer gerekçelerle oylamada kabul edilmemiştir (TBMM Zabıtları, 7/1, s. 991).

1.2. Tek Parti Döneminde Siyasî Müsteşarlık

Bakan Muavinliği'nin siyasî müsteşar adı altında yasalaşması 1937'de yapılan Anayasa değişikliği ile gerçekleşmiştir. Siyasî müsteşarlık ilk olarak parti müşaviri adı altında Cumhuriyet Halk Partisi için düşünülmüştü. Bu konuda İsmet İnönü, Sovyetler Birliği'ndeki yapılardan etkilenmişti. O dönemde Sovyetler Birliği'nde bir devlet-parti bütünleşmesi söz konusudur ve Komünist Parti güvenilir partilileri "komiser" adı altında Bakanlıklara getirerek işlere doğrudan müdahale etmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak mevcut Bakanlıklara birer parti müşaviri atanması kararlaştırılmıştır (Bozdağ, 1986, s. 54).

Daha sonraki dönemlerde Başbakanlık da yapan Trabzon Milletvekili Hasan Saka, 1937 yılında siyasî müsteşarlığa ilişkin kanun teklifini meclise sunmuştur. Saka’nın teklifi, siyasî müsteşarlıkların oluşturulmasının yanı sıra Bakanlık yapılanmasını da içeriyordu. Kanun teklifinin gerekçesi genel olarak, Cumhuriyet’in ilanı ile hızlı ilerleme ve gelişme sürecine giren devletin üstlendiği görevlerin artması olarak gösteriliyordu. Önerilen siyasî müsteşarlık; hükümetin yeni idare ve ihtiyaçlara bunalmadan uyum göstermesi noktasında faydalı olan ikincil bir siyasi teşkilat olarak tanımlanmıştır (TBMM Zabıtları, 4/16, s. 145).

Hasan Saka, teklifini meclise sunarken bunun için Anayasanın ilgili maddelerinin de değiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda İsmet İnönü ve 153 arkadaşı tarafından Teşkilatı Esasiye’nin (Anayasanın) bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına ilişkin kanun teklifi meclise sunulmuştur. Teklif mecliste görüşüldükten sonra 3115 sayılı Kanun olarak 5 Şubat 1937’de kabul edilmiştir. Böylece, siyasî müsteşarlık anayasal bir statü kazanarak idari teşkilatımıza girmiştir. Anayasa’nın değişen 47 nci maddesi ile Vekillerin (Bakanların) ve siyasî müsteşarların görev ve sorumluluklarının özel kanunla düzenleneceğine hükmedilmiştir. Değişen diğer Anayasa maddelerinde; siyasî müsteşarların vekâleti, Divan-ı Ali’ye (Yüce Divan) sevki ve görev suçları düzenlenmiştir. Bu kez siyasî müsteşarlık mecliste üzerinde hiçbir tartışma açılmaksızın kabul edilmiştir (Koçak, 2011, s. 4).

Anayasada belirtilen kanun olan 8 Şubat 1937 tarihli ve 3117 sayılı Devlet Dairelerinin Vekâletlere Tefriki ve Siyasî Müsteşarların Vazifeleri Hakkında Kanunda günümüz Türkçesi ile siyasî müsteşarlık ile ilgili şu düzenlemelere yer verilmiştir (TBMM Zabıtları, 4/16, s. 147):

- Siyasî müsteşarların sayısını ve hangi Bakanlıkta görevlendirileceğini Başbakan belirler. (m.3)

- Siyasî müsteşarların Bakanlar Kurulu toplantılarına katılımı Başbakanın davetiyle olur. Bakanlar Kurulunda oyları istişaridir. (m.4)

- Siyasî müsteşarlar, kendilerine verilen belirli işlerden dolayı şahsi sorumluluk yüklenmiş olurlar. (m.5)

- Mensup oldukları hükümetin toptan istifa veya azliyle siyasî müsteşarların vazifeleri de son bulur. Ancak bir Bakanın münferit istifa veya azli o Bakanlıktaki siyasî müsteşarın da çekilmesini gerektirmez. (m.6)

- Siyasî müsteşarların temel görevleri; Bakanlıkların Büyük Millet Meclisindeki işlerini Bakanlar adına izlemek ve sonuçlandırmak, Bakanlara yöneltilen sorulara Bakan adına cevap vermek, Bakanın bizzat yapacağı bütün işlerde ona yardım etmek ve yönetimi kendisine verilen belli Bakanlık hizmetleri hakkındaki kararlar almaktır. (m.7)

- Siyasî müsteşarların belirtilen vazifelerinin sınırı ve türleri Bakanlar Kurulu tarafından bir kararname ile belirlenir.(m.8)

Siyasî müsteşarlığa ilişkin anayasal ve yasal süreçler tamamlanmış olmasına rağmen uzunca bir süre atama yapılmamıştır. Siyasî müsteşarlıklara ilk atamalar 23 Mart 1937'de yapılmıştır. Bu ilk siyasî müsteşarlık atama kararname ile sekiz siyasî müsteşar atanırken 2 Nisan 1937'de iki siyasî müsteşar daha atanmıştır. Gümrük ve İnhisarlar Bakanlığına ise siyasî müsteşar ataması yapılmamıştır.

Tablo 1. Siyasî Müsteşarlar

Bakanlığı	Adı Soyadı	Seçim Bölgesi	Atanma Tarihi
Adliye Vekâleti	Salah Yargı	Kocaeli	23.3.1937
Milli Müdafaa Vekâleti	Necip Ali Küçüka	Denizli	23.3.1937
Dâhiliye Vekâleti	Abdülmuttalip Öker	Malatya	23.3.1937
Hariciye Vekâleti	Numan Menemencioğlu	Gaziantep	2.4.1937
Ziraat Vekâleti	Rıza Erten	Mardin	23.3.1937
	Tahsin Coşkan	Kastamonu	10.6.1937
Maarif Vekâleti	NafiAtuf Kansu	Erzurum	23.3.1937
İktisat Vekâleti	Ali Rıza Türel	Konya	23.3.1937
Sıhhat Ve İçtimaî Muavenat V.	Dr. Hulusi Alataş	Aydın	23.3.1937
Maliye Vekâleti	Faik Baysal	Kayseri	2.4.1937
Nafia Vekâleti	Sırrı Day	Trabzon	23.3.1937
Gümrük Ve İnhisarlar V.	-	-	-

Resmi Gazete (25.03.1937, 07.04.1937 ve 10.06.1937 tarihli)

1937 yılında hükümet ve atanan siyasî müsteşarlar görevlerine devam ederken, Atatürk’ün isteği üzerine İnönü hükümetten çekilmiş ve yerine Celal Bayar hükümeti kurmuştur. Bayar 25 Ekim 1937 günü Bakanların listesiyle birlikte siyasî müsteşarların listesini de sunmuş ve bu listeler aynı gün Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından onaylanmıştır. Bayar’ın Bakanları ve siyasî müsteşarları İnönü’nün ekibiyle neredeyse aynıdır. Tek fark İnönü Hükümeti’nin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olan Dr. Refik Saydam, Bayar Hükümeti’ne girmemiş, onun yerine İnönü Hükümeti’nde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı siyasî müsteşarı olan Dr. Hulusi Alataş Bayar Hükümeti’nde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olmuştur. Fakat yine Gümrük ve İnhisarlar Bakanlığı ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı siyasî müsteşarlığına atama yapılmamıştır.

Oluşturulma amaçlarından biri, Bakanlar ile TBMM arasındaki ilişkileri düzenlemek ve Bakanlara yardım etmek olan siyasî müsteşarların bu görevlerini aktif olarak yerine getirdikleri söylenebilir. Siyasî müsteşarlar, çeşitli konularla ilgili hazırladıkları raporları hem ilgili Bakana hem de partiye sunarak, bir taraftan bir Bakan danışmanı gibi çalışırken diğer taraftan da Celal Bayar’ın deyimiyle bir parti müşaviri gibi çalışmışlardır (Bozdağ, 1986: 54). Ayrıca siyasî müsteşarlara Cumhurbaşkanı tarafından da görevler verilmiştir. Örneğin Atatürk, İçişleri Bakanlığı siyasî müsteşarı Abdülmuttalip Bey’e iki rapor hazırlatmıştır. Siyasî müsteşarlar yeri geldiğinde Bakanlara Vekâlet etmişler yeri geldiğinde de milletvekillerinden gelen soru önergelerine cevap vermişlerdir (Us, 2012, s. 207).

Uran, Atatürk’ün siyasî müsteşarları faydasız bulduğundan ve beğenmediğinden bahsetmektedir. Bazı Bakanların kendilerine yeteneksiz kişileri müsteşar seçmiş olmaları Atatürk’ü haklı çıkaracak vesile olmuştur (Uran, 2007, s. 255). Asım Us da bu konuda Uran’la aynı düşüncededir. Ona göre, Atatürk’ün siyasî müsteşarlığın kaldırılmasını istemesindeki sebep, siyasî müsteşarların çoğunlukla Bakanların yanında emir kulu vaziyetinde olmaları bir başka ifadeyle çok silik kalmalarıdır (Us, 2012, s. 207). Atatürk, siyasî müsteşarlıkların kaldırılması için uygun bir zaman kollamıştı. Bu uygun zaman; Atatürk’ün Dâhiliye (İçişleri Bakanlığı) siyasî müsteşarı Abdülmuttalip Öker’in hazırladığı iki raporu yetersiz bulmasıyla ve yanlış anlamadan dolayı Ankara’ya geldiği bir günde istasyonda karşılanmamasıyla doğmuştur (Mazıcı, 1996, s. 41).

Siyasî müsteşarlar 22 Kasım 1937'de Atatürk'ün talebi üzerine istifa etmişlerdir. İstifaların ardından siyasî müsteşarlıkların kaldırılmasını öngören Anayasa değişikliği teklifi Başvekil Bayar ve arkadaşları tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine getirilmiştir. Teklifin gerekçesinde; siyasî müsteşarlıklardan beklenen yararın sağlanamadığı, siyasî müsteşarların güce ve yetkiye ortak olmaları nedeniyle Bakanların otoritesini azalttığı ve Bakan ile siyasî müsteşar arasındaki görüş ayrılığının doğurabileceği anlaşmazlığın da hükümeti zayıflatabilecek nitelikte olduğu belirtilmiştir (Göloğlu, 2009, s. 305). Yasa teklifi, 29 Kasım 1937'de oybirliğiyle kabul edilmiş ve böylece siyasî müsteşarlıklar Anayasadan çıkartılmıştır. Anayasa değişikliğine paralel olarak çıkartılan 3117 sayılı Kanun ile yasal olarak da siyasî müsteşarlıklar kaldırılmıştır (TBMM Zabıtları, 5/20, s. 87).

Böylece, siyasî müsteşarlık fiili olarak 8 ay kadar uygulanabilmiştir. Bu dönemde toplam on bir milletvekili siyasî müsteşarlık yapmıştır. Siyasî müsteşarlardan altısı, siyasî müsteşarlık yaptıktan sonra Bakanlık yapmışlardır (Us, 2012, s. 209). Bu, siyasî müsteşarlığın kaldırılma gerekçesinin de asılsız olduğunu gösterebilir. Çünkü ihdas edilmesindeki amaçların gerçekleşmediği düşüncesiyle kaldırılan ve bu yüzden sadece sekiz ay gibi kısa bir süre görev yapabilen siyasî müsteşarlar daha sonra Bakanlık yapmışlardır.

Siyasî müsteşarlık, 1937'de çok kısa süren uygulamadan sonra 1980'li yıllara kadar bir daha gündeme gelmemiştir. 1987'de konu Bakan Yardımcılığı adı altında tartışılmış, gayri resmi olarak kısa süre uygulanmış olmasına rağmen kalıcı olmamıştır. Dönemin Başbakanı Turgut Özal, Bakanlıkların yapısını değiştirerek Bakan Yardımcılığı sistemine geçmeyi istemişti. Bu düşüncesine en çokta parti içerisinde, sistemin Türkiye gerçeklerine uymadığını, Bakan Yardımcıları ile Bakanlar arasında sürtüşme çıkabileceği gerekçeleriyle karşı çıkmıştır. Muhalefete rağmen Özal, Bakanlara milletvekili olan birer yardımcı görevlendirilmiş ve bu Bakan Yardımcıları gayri resmi olarak çalışmaya başlamışlardır. Fakat bir süre sonra Bakan ile aralarında yetki çatışması başlamıştır. Bu yüzden sistem tıkanmış ve Bakan Yardımcılığı uygulamasından vazgeçilmiştir. (<http://www.sonsayfa.com/21.09.2011.html>).

2. HUKUKİ TEMELDE BAKAN YARDIMCILIĞI

Şu anda uygulanmakta olan Bakan Yardımcılığı, 06.04.2011 tarihinde TBMM’de kabul edilen 6223 sayılı Kanun’un verdiği yetki doğrultusunda hazırlanan 643 sayılı KHK ile idari yapımıza girmiştir. 3046 sayılı Kanun’un 21/A maddesinde Bakan Yardımcısı’nın atanması, görev ve sorumlulukları, mali hakları ve görevden ayrılması düzenlenmiştir. Ayrıca, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun istisnai memurluklar başlıklı 59 uncu maddesinde Bakan Yardımcılığına yer verilmiştir. Yine birçok mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmıştır.

2.1. Bakan Yardımcılığının Statüsü ve Hiyerarşik Konumu

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’na göre, atama ve ilerlemelerinde farklı hükümler uygulanan memurluklara istisnai memurluklar denilir. Bu mevkilere yapılacak atamalarda, özellikleri nedeniyle normal atama usulleri uygulanmaz ve bu kişiler memuriyete girdikten sonra yapılacak yükselmelerde sınav ve kademe ilerlemesi gibi şartlar aranmaz. Bu tip memurlara ayrıcalıkların uygulanmasının ardında güven ve önem unsurları vardır. Örneğin, valilik ve elçilik siyasal güven ve önem unsurunun ağır bastığı memuriyetlerdendir (DPT, 2000, s. 54). Bakan Yardımcılığı da 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda düzenlenen bir istisnai memurluktur.

Bakan Yardımcıları’nın statülerinin istisnai memur olarak belirlenmesinin nedenlerinden birisi Bakan Yardımcılığı kadrolarına 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda yer alan **şartları taşımaya bile** dışarıdan atama yapabilme fırsatı sağlanmasıdır. Bu, bir anlamda Bakan Yardımcıları için atamada ayrıcalıklı statü oluşturulmasıdır (Kocaman, 2007, s. 12). Kemal Gözler’e göre, istisnailik, dışarıdan atama yapabilmeye ve kanunda öngörülen ilerleme sisteminin dışına çıkılarak daha yüksek derecelerden maaş verilebilmesindedir ki, Bakan Yardımcıları’nın bu nitelikte memuriyetten sayılmalarının temel sebebi de esasen istisnai memurluğun bu niteliğidir (Gözler ve Kaplan, 2012, s. 18).

Bakan Yardımcıları’nın idari hiyerarşide Bakanın altında ve müsteşarın üstünde olduğu, bu nedenle Bakanın sahip olduğu hiyerarşik yetkileri müsteşar ve altındaki memurlara karşı kullanabileceği kabul edilmektedir. (Gözler ve Kaplan, 2012, s. 19). Nitekim uygulamada da durum böyledir. Bunun dayanak noktasını 3046 sayılı Kanun’un 21/A maddesindeki, “Bakan Yardımcıları’nın

görevi, Bakana ve Bakanlığa verilen görevlerin yerine getirilmesinde Bakana yardımcı olmaktır” şeklindeki hüküm oluşturur.

Fakat özellikle hiyerarşi konusunda olmak üzere Bakan Yardımcılığı birçok düzenleme ile henüz uyumlu değildir. Bakanlıkların kuruluşuna ilişkin temel kanun olan 3046 sayılı Kanun’da ve özellikle Bakan Yardımcılığı ihdas edildikten sonra kurulan Bakanlıkların kuruluş KHK’lerinde hiyerarşik düzende Bakan Yardımcılığına yer verilmemiştir. Bu durum Bakanlıkların açıklanan teşkilat şemalarından görülebilir. Bazılarında Bakan Yardımcısı hiyerarşik düzene dâhil edilmezken, bazılarında sadece Bakana bağlı gösterilerek hiyerarşi dışı resmedilmiştir. Örneğin, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı teşkilat şemasında Bakan Yardımcısı sadece Bakana bağlı olarak gösterilmiş ve Bakan Yardımcısı ile müsteşar arasında herhangi bir hiyerarşik ilişki kurulmamıştır (<http://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/teskilat-semasi>).

Ayrıca, 3046 sayılı Kanun’un müsteşarın görev ve sorumluluklarını düzenleyen 22 nci maddesinde bir değişiklik yapılmamıştır. Belirtilen maddede müsteşarın Bakana bağlı, ona karşı sorumlu ve onun yardımcısı olduğu yazılıdır. Başka bir ifadeyle aynı kanunda Bakan Yardımcısı için kullanılan ifadeler burada müsteşar için kullanılmıştır. Kayar bu durumu adları farklı da olsa Bakanın iki yardımcısı olduğu şeklinde değerlendirmekte, her ikisi de doğrudan Bakana bağlı olarak görev yapacak olan kamu görevlileri arasında hiyerarşik ilişki bulunacağı görüşünü ileri sürmenin güç olacağını ifade etmektedir (Kayar, www.yayed.org/uploads/inceleme-bakanyardimcisi). Gözler de 3046 sayılı Kanun’un 22 nci maddesinde müsteşarın zaten Bakanın yardımcısı olarak tanımlandığını ve bu düzenlemenin hâlâ yürürlükte olduğunu ifade etmektedir. Ona göre Türkiye’de zaten bir Bakan Yardımcısı vardır ve o da müsteşardır. Bu hükmü ilga etmeden müsteşardan başka bir Bakan Yardımcısı görevi ihdas etmek çelişkilidir (Gözler ve Kaplan, 2011, s. 149).

Bakan Yardımcıları’nın hiyerarşik konumuna ilişkin önemli tartışmalar vardır. Gün-day iki argümanla Bakan Yardımcıları’nın Bakanlık hiyerarşisine dâhil olmadığını ileri sürmektedir. İlk olarak, 3046 sayılı Kanun’un Bakan Yardımcıları’nı *düzenleyen maddesinden hareketle*, Bakan Yardımcıları’nın hiyerarşik bir yetki kullanmasının mümkün olmadığını değerlendirmektedir. Ona göre, hiyerarşik yetki kullanamayan Bakan Yardımcıları olsa olsa bir

tür Bakan danışmanı olarak görev yapabilir. Günday’ın ikinci argümanı ise Bakanın, Bakan Yardımcısı’na yetki devredemeyeceği görüşüdür. Bu nedenle, Bakan Yardımcısı bir tür danışman gibi çalışacaktır (Günday, 2011, s. 397). Gözler Günday’ın bu argümanlarını reddetmektedir. Gözler’e göre, Kanunda belirtilen, Bakan Yardımcıları’nın görevinin, Bakana ve Bakanlığa verilen görevlerin yerine getirilmesinde Bakana yardımcı olmak şeklindeki hükümden, Bakanın ne görev ve yetkisi varsa Bakan Yardımcısı’nın da tüm bu yetki ve görevleri kullanabileceği sonucu çıkmaktadır. Yine, Bakan devredilmesi mümkün olan yetkilerinin bazılarını yetki ve imza devri yoluyla Bakan Yardımcısı’na devredebilecektir. 3046 sayılı Kanun’un yetki devri başlıklı 38 inci maddesinde Bakanın, Bakan Yardımcısı’na doğru yetki devri yapmasını yasaklayan bir hüküm yoktur. Ayrıca, bu yetkinin kendisine ayrıca ve açıkça kanunla verilmesine de gerek yoktur. (Gözler ve Kaplan, 2011, s. 149). Bakan Yardımcıları’nın 2451 sayılı Kanun’a göre müşterek kararname ile atanmalarının öngörülmüş olması da, Metin Günday’ın ifade ettiği danışmandan ziyade idare hukuku anlamında kamu görevlisi yahut memur sayılmaları gerektiğine ilişkin önemli bir göstergedir (Gözler ve Kaplan, 2012, s. 19). Uçman da Kanunda belirtilen Bakan Yardımcısı’nın görevine ilişkin hükmün Bakanın görevleri ile müsteşarın görevleri arasında gelmesini Bakan Yardımcısı’nın hiyerarşik yetkisi ile açıklamaktadır (Uçman, 2012, s. 180).

Kanaatimizce de Bakan Yardımcıları’nın Bakanlık hiyerarşisine dâhil olmalarının önünde herhangi bir yasal engel bulunmamaktadır. Bugüne kadar bazı Bakanlıklarca yapılan uygulamalar düşüncelerimizi doğrular niteliktedir. Örneğin, Maliye Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından Bakan Yardımcılarına açıkça hiyerarşik yetkiler verilmiştir. Yine, Dışişleri Bakanlığı ile Ekonomi Bakanlığı Bakan Yardımcılarına ise Bakan tarafından belli iş ve işlemler için imza yetkisi verilmiştir. Ayrıca, Dışişleri Bakanlığı Bakan Yardımcısı, Bakan tarafından kendisine verilen imza yetkisini bazı iş ve işlemler için daha alt kademedeki Bakanlık görevlilerine devretmiştir. Fakat birçok Bakanlıkta Bakan Yardımcıları’nın Günday’ın belirttiği gibi bir danışman gibi çalışmaları da bir gerçektir. Bu anlamda Bakan Yardımcılığının Bakanlık hiyerarşisindeki yerinin ve müsteşarla olan ilişkisinin bütün Bakanlıklarda belirli bir statüye oturtulması için çerçeve niteliğinde genel bir yasal düzenlemeye ihtiyaç vardır.

2.2. Bakan Yardımcısı'nın Atanması, Görevden Alınması ve Özlük Hakları

İstisnai memur olmaları nedeniyle, Bakan Yardımcıları'nın atanması için kanunda öğrenim, kıdem, liyakat gibi bir şart öngörülmemiştir. 657 sayılı Kanun'un 60 inci maddesinde; kuruluş kanunlarındaki özel şartlar saklı olmak kaydıyla, 48 inci maddedeki genel şartları taşıyanların istisnai memurluklara atanabileceği belirtilmiştir. Bakan Yardımcısı olarak atanabilmek için ne 3046 sayılı Kanun'da ne de Bakanlıkların kuruluş kanunlarında özel bir şart olmadığına göre bu konudaki tek kısıt 657 sayılı Kanun'un 48 inci maddesinde sayılan memuriyet şartlarıdır. O halde, Bakan Yardımcısı olarak atanabilmek için;

- Türk Vatandaşı olmak,
- 18 yaşını tamamlamış olmak,
- İlköğretim mezunu olmak,
- Kamu haklarından kısıtlı olmamak,
- Kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da süresi ne olursa olsun TCK'da belirtilen bazı suçlardan mahkûm olmamak,
- Askerlik hizmetini yapmış olmak veya askerlikle ilgisi olmamak,
- Görevini devamlı yapmasına engel olabilecek akıl hastalığı bulunmamak şartlarını taşımak gereklidir.

48 inci maddedeki bu şartlara ek olarak yine 657 sayılı Kanun'un diğer maddelerinde de dolaylı olarak bazı şartlar getirilmiştir. Bunlar:

- Memuriyetten gelenler için son beş yıl içinde aylıktan kesme ve son on yıl içinde kademe ilerlemesinin durdurulması cezası almamış olmak. (m. 132) ve
- Herhangi bir siyasi partiye üye olmamaktır. (m. 7)

Bakan Yardımcıları, müşterek (üçlü) kararname ile atanmaktadır. Müşterek kararname, idare hukuku açısından aynı yönde ve aynı konu ve amaca yönelik birden fazla iradenin (ilgili Bakan, Başbakan ve Cumhurbaşkanı) bir sıra izlenerek açıklanması sonucu meydana gelen ve karma işlem olarak adlandırılan bir işlemdir (Günday, 2011, s. 119). 2451 sayılı Bakanlıklar ve Bağlı Kuruluşlarda Atama Usulüne İlişkin Kanun'un müşterek kararname ile

atama yapılacak kadroları gösteren 2 sayılı cetvelinde Bakan Yardımcıları’na da yer verilerek Bakan Yardımcıları’nın atama usulünün müşterek kararname olduğu hüküm altına alınmıştır. Bakan Yardımcılığına müşterek kararname ile atama yapıldığı için, memuriyetten emekli olanlar 657 sayılı Kanun’un 93 üncü maddesi kapsamında ve diğer emekliler Kanununun 60 ıncı maddesi kapsamında atanabilmektedirler.

3046 sayılı Kanun’un 21/A maddesinde Bakan Yardımcıları’nın görev sürelerinin hükümetin görev süresiyle sınırlı olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Bakan Yardımcıları hükümetin görev süresi dolmadan da gerektiğinde görevden alınabilir. Dolayısıyla Bakan Yardımcıları’nın görev süresi hükümetin görev süresiyle sınırlı olmakla birlikte belirli değildir.

Bakan Yardımcıları’nın görevden alınmaları da müşterek kararname ile yapılmaktadır. Zira 2451 sayılı Kanun’un 2 nci maddesinde *“Bu Kanuna ekli ... (2) sayılı cetvelde gösterilen unvanları taşıyan görevlere müşterek kararla atama yapılır. Bunların nakilleri ve görevden alınmaları da aynı usule göre olur.”* denilerek müşterek kararnameyle atanan kişinin görevden de yine müşterek kararname ile alınması gerektiği ifade edilmiştir. Bakan Yardımcıları’nın görevlerini sona erdiren durumlar 657 sayılı Kanun’da geçen memuriyeti sona erdiren hallerdir. Bakan Yardımcıları üçlü kararname ile atandıklarına göre, görevden alma haricinde, görev süresinin dolması, istifa, emeklilik gibi hallerde kararnameye gerek olmaksızın görevleri sona erecektir.

Bakan Yardımcısının 657 sayılı Kanun’da sayılı sınırlı süreli memur olmaması ve Bakan Yardımcılığı’na atanarak memuriyete girmiş olması nedeniyle, Bakan Yardımcılığı görevinin sonra ermesi memuriyetini sona erdirmeyecek, Bakan Yardımcısı başka bir memuriyet kadrosuna atanabilecektir. 657 sayılı Kanun’un *“İstisnai memurluklardan ayrılanların durumu”* başlıklı 163 üncü maddesi de bu görüşümüzü destekler niteliktedir. Söz konusu maddeye göre, gerek 657 sayılı Kanun’a tabi kurumlardan gerekse 657 sayılı Kanun’a tabi olmayan kurumlardan istisnai memuriyetlere girenler, bu memuriyetlerden ayrılmaları durumunda istemeleri halinde başka bir göreve atanacaklardır. Söz konusu Kanun’un bu hükmü, daha önce memur olup istisnai memurluğa girenlerle ilk defa istisnai memurluğa atanma yoluyla memurluğa girenler arasında istisnai memurluk sonrası atamaya ilişkin bir fark

getirmemiştir. Buna karşın, Bakan Yardımcıları'nın görev sürelerinin bitmesiyle birlikte memuriyetlerinin de sona ereceğini ileri süren görüşün temel dayanak noktası, Bakan Yardımcılığının siyasi ve süreli bir görev olmasıdır. Fakat 657 sayılı Kanun'da bu görüşü destekler bir hüküm bulunmamaktadır.

3046 sayılı Kanun'un Bakan Yardımcıları'nı düzenleyen 21/A maddesinde Bakan Yardımcıları'nın özlük haklarına ilişkin olarak *“Bakan Yardımcılarına en yüksek Devlet memuruna mali haklar kapsamında yapılan ödemelerin yüzde yüz ellisi oranında aynı usul ve esaslar çerçevesinde aylık ücret ödenir”* hükmüne yer verilmiştir. En yüksek devlet memuru kadro karşılığı sözleşmeli olarak istihdam edilen Başbakanlık Müsteşarıdır. Başbakanlık Müsteşarı'nın mali hakları 1984 tarihli ve 8813 sayılı ve 1997 tarihli ve 9021 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları'nda düzenlenmiştir. Söz konusu kararlara göre, Başbakanlık Müsteşarı'nın maaş unsurları, sözleşme ücreti, makam tazminatı tutarının yarısı, özel hizmet tazminatı, fazla çalışma ücreti ve sözleşme ücreti üzerinden belirli aylarda ödenmekte olan ikramiyeden oluşmaktadır. Bakan Yardımcıları'nın maaşını, Başbakanlık Müsteşarı'nın maaşından farklı kılan unsur, Bakan Yardımcıları için Başbakanlık Müsteşarı'nın maaş unsurlarının yüzde yüz ellisinin alınmasıdır. Belirtilen maaşın dışında 657 sayılı Kanun ve diğer mevzuatlar uyarınca devlet memurlarının yararlanmış olduğu sosyal hak ve yardımlar ile yabancı dil tazminatından Bakan Yardımcıları da yararlanmaktadır.

Bakan Yardımcıları bir memurun sahip olduğu haklara aynen sahiptir ve emeklilerden atanan Bakan Yardımcıları için emekli memurların çalışırken emekli maaşlarını alamayacağına dair hüküm geçerlidir. Yani, müşterek kararnameyle atanmalarına rağmen ne 3046 sayılı Kanun'un ilgili maddelerinde ne de başka bir mevzuatta Bakan Yardımcıları'nın emekli maaşlarını almaya devam edeceklerini düzenleyen bir hüküm bulunmadığı için daha önce herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan emekli olan Bakan Yardımcıları görevde kaldıkları süre boyunca emekli maaşlarını alamamaktadırlar.

2.3. Bakan Yardımcısı'nın Görev, Yetki ve Sorumlulukları

643 sayılı KHK ile eklenen 3046 sayılı Kanunun 21/A maddesinde, *“Bakana ve Bakanlığa verilen görevlerin yerine getirilmesinde Bakana yardımcı olmak üzere Bakan Yardımcısı atanabilir. Bakan Yardımcıları bu*

görevlerin yerine getirilmesinden Bakana karşı sorumludur.” hükümlerine yer verilmiştir. Buradan; Bakanın ne görev ve yetkisi varsa Bakan Yardımcısı’nın tüm bu yetki ve görevlerin yerine getirilmesi noktasında Bakana Yardımcı olabileceği, Bakanın devredilmesi mümkün olan yetkilerinin bazılarını yetki ve imza devri yoluyla Bakan Yardımcısı’na devredebileceği anlaşılmaktadır (Gözler ve Kaplan, 2011, s. 148).

3046 sayılı Kanun’la Bakanların, Bakanlık hizmetlerini mevzuata, hükümetin genel siyasetine, milli güvenlik siyasetine, kalkınma planlarına ve yıllık programlara uygun olarak yürütmekle ve Bakanlığın faaliyet alanına giren konularda diğer Bakanlıklarla işbirliği ve koordinasyonu sağlamakla görevli oldukları hüküm altına alınmıştır. Yine aynı Kanuna göre her Bakan, ayrıca emri altındakilerin faaliyet ve işlemlerinden de sorumlu olup, Bakanlık merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatı ile bağlı ve ilgili kuruluşların faaliyetlerini, işlemlerini ve hesaplarını denetlemekle görevli ve yetkili kılınmıştır. O halde, Bakan Yardımcıları da devredildiği ölçüde Bakanın görevlerine sahip olup yetkilerini kullanacaktır. Bakan Yardımcısı bu görevlerle ilgili olarak Bakana karşı sorumludur.

Kanunda Bakan Yardımcıları’nın görevleri hakkında bu şekilde çok genel bir ifade kullanılmış olup henüz bu genel ifadeyi açıklayıcı nitelikte ve Bakan Yardımcıları’nın görevlerinin net bir şekilde ifade edildiği bir ikincil mevzuat yürürlüğe konulmamıştır. Bazı Bakanlıklar tarafından genelge vb. düzenlemelerle Bakan Yardımcıları’nın yapacağı bazı iş ve işlemler ile paraf ve imza yetkisi olduğu durumlar genel olarak belirlenmişken bazı Bakanlıklar da ise herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Mevcut uygulamada Bakan Yardımcılarına genellikle, halkla ilişkiler, birden fazla Bakanlığı ilgilendiren iş ve işlemlerin yerine getirilmesinde koordinasyon sağlamak, kanun yönetmelik gibi TBMM’ye ve Başbakanlığa gönderilen düzenleyici işlemlerin ve TBMM’den gelen soru önergelerinin takibi gibi iş ve işlemlerin görev olarak verildiği görülmektedir.

Örnek olarak, Orman ve Su İşleri Bakanlığı çıkardığı bir genelge ile Bakan Yardımcısı’na şu görev ve yetkileri vermiştir¹:

¹ Orman ve Su İşleri Bakanlığı’nın 18.05.2012 tarihli ve 2012/ÖKM-I sayılı Genelgesi.

- TBMM üyeleri ile ilişkileri yürütmek,
- Milletvekilleri tarafından verilen soru önergelerinin cevaplandırılmasını, Başbakanlık Bilgi Edinme Merkezi (BİMER) aracılığıyla iletilen meselelerin takip edilmesi ve cevaplandırılmasını koordine etmek.
- Bakanlık ve bağlı kuruluşların (sivil toplum örgütleri dâhil) halkla ilişkiler faaliyetlerini koordine etmek,
- Bakanlığın kanun ve diğer mevzuat düzenleme ihtiyaçlarının karşılanması açısından, kanun tasarı ve tekliflerini takip ve koordine etmek.
- Bakanlığın faaliyetleri ile ilgili olarak diğer Bakanlık, kurum ve kuruluşlarla ihtilafa sebep olan konuların çözümü için gerekli koordinasyonu yapmak.
- Afet ve acil durum yönetimiyle (orman yangınları dâhil) alakalı Bakanlık faaliyetlerini koordine etmek,
- Bakanlık ve bağlı birimlerin inşaat işlerini takip ve koordine etmek,
- Bakanlık Makamınca verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Şimdi Bakan Yardımcıları'nın siyasi, cezai ve hukuki sorumluluklarını inceleyelim. Siyasi sorumluluk, uyguladıkları politikalar, aldıkları kararlar ve her türlü işlem ve eylemlerinden dolayı Bakanlar Kurulu'nun veya Bakanların TBMM karşısındaki sorumluluğudur (Onar, 1942, s. 616). Bakanın aksine, siyasi bir kişiliği olmayan, TBMM üyeleri arasından atanmayan ve istisnai bir memur olan Bakan Yardımcısı'nın siyasi sorumluluğu bulunmamaktadır.

Cezai sorumluluk, ceza kanunlarında suç sayılan eylem ve işlemlerin yapılması sonucu ortaya çıkan bir sorumluluktur. Cezai sorumluluk görevle ilgili ve kişisel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Görevle ilgili cezai sorumluluk, kişinin görevlerini yerine getirirken yapmış oldukları ve görevleriyle ilgili bulunan işlem ve eylemlerinin yürürlükte bulunan ceza kanunlarında gösterilen şekilde bir suç oluşturması durumunda ortaya çıkan sorumluluktur. Kişisel cezai sorumluluk, kişinin göreviyle ilgisi olmayan eylem ve işlemlerinden dolayı ortaya çıkan sorumluluktur (Tülen, 1999, s. 40). Cezai sorumluluk açısından Bakan ve Bakan Yardımcısı'na bakıldığı zaman sorumluluk

anlamında bir fark olmadığı, farkın sorumluluğun ortaya çıkarılması ve gereğinin yapılması noktasında olduğu görülmektedir. Göreviyle ilgili bir suç işleyen Bakan, meclis soruşturması yoluyla yüce divana sevk edilebilmekte ve yüce divana sevk edilen Bakanın Bakanlığı ise düşmektedir. Göreviyle ilgili suç işleyen bir Bakan Yardımcısı ise genel mahkemelerde yargılanacak ve devlet memurluğuna atanmada aranan şartları kaybettiği takdirde devlet memurluğu ve dolayısıyla Bakan Yardımcılığı sona erecektir. Ayrıca bir memur olan Bakan Yardımcısı ceza kanunlarına tabi olduğu kadar 657 sayılı Kanunun disiplin hükümlerine de tabidir. Son olarak kişisel cezai sorumluluk kapsamında suç işleyen bir Bakan için yargılanma sürecinde milletvekillerinin tabi olduğu dokunulmazlığın kaldırılması söz konusu iken bir memur olan Bakan Yardımcısı için dokunulmazlık da söz konusu değildir.

Hukuki sorumluluk, eylem ve işlemleri ile bir zarar doğmasına sebep olan kişinin ortaya çıkan zararları tazmin yükümlülüğüdür (Derdiman, 2003: 204). Dolayısıyla eylem ve işlemleri ile bir zararın ortaya çıkmasına sebep olan Bakan Yardımcısı ortaya çıkan bu zararı tazminle yükümlü olacaktır. Bakan Yardımcıları’nın hukuki sorumlulukları tıpkı cezai sorumlulukta olduğu gibi hem görevleriyle ilgili hem de kişisel olabilir. Bakan Yardımcıları’nın görevleriyle ilgili hukuki sorumlulukları, Bakanlarda olduğu gibi hizmet kusurları dışında, şahsi kusurlarının mevcut olduğu durumlarda mevcut olacaktır. Görevleri dışındaki eylem ve işlemleri bakımından bir gerçek kişi olan Bakan Yardımcıları’nın diğer vatandaşlardan herhangi bir farkları yoktur.

3. BAKAN YARDIMCILARI

Bakan Yardımcılığı’nın 643 sayılı KHK ile ihdas edildiği 3 Haziran 2011 tarihinden itibaren 44 Bakan Yardımcısı atama kararnamesi ile 21 Bakanlığa 26 farklı Bakan Yardımcısı atanmıştır.² 62. Hükümet Dönemi’nde ise 21 Bakanlığa 20 Bakan Yardımcısı atanmış olup bir Bakanlığa, Enerji ve Tabii Kaynaklar

² Sadece 21 icracı Bakanlık için birer adet Bakan Yardımcısı kadrosu ihdas edildiğinden genel anlamda bir Bakanlık sayılan Başbakan Yardımcılıklarına Bakan Yardımcısı atanmamaktadır.

Bakanlığına, Bakan Yardımcısı atanmamıştır. Bu verilerden de anlaşıldığı üzere hükümetin görev süresi dolmadan da Bakan Yardımcıları arasında görevlerinden ayrılanlar ve farklı görevlere atananlar olmuştur. Varılabilecek bir diğer sonuç ise çok fazla atama kararnamesi çıkarılmış olmasına rağmen Bakan Yardımcısı olarak atanan farklı kişi sayısının azlığıdır. Bu da 62. Hükümet Dönemi'nde atanan Bakan Yardımcıları ile önceki dönemde görev yapan Bakan Yardımcıları'nın ekseriyetle aynı kişiler olmasıyla açıklanabilir. Yeni dönemde bugüne kadar atanan 20 Bakan Yardımcısı'nın 18'i bir önceki dönemde görev yapan Bakan Yardımcılarıdır.

Tablo 2. Bakan Yardımcıları³

Bakanlığı	Adı-Soyadı	Görev Süreleri
Adalet	Veysi Kaynak	05.11.2011 – 28.08.2014 11.09.2014 –
Aile ve Sosyal Politikalar	Aşkın Asan	24.09.2011 – 28.08.2014
	Çiğdem E. Atabek	09.10.2014 –
Avrupa Birliği	Hasan Nuri Yaşar	20.10.2011 – 01.06.2012
	Alaattin Büyükkaya	16.08.2012 – 28.08.2014 11.09.2014 –
Bilim, Sanayi ve Teknoloji	Davut Kavranoglu	05.08.2011 – 28.08.2014 11.09.2014 –
Çalışma ve Sosyal Güvenlik	Halil Etyemez	15.09.2011 – 28.08.2014 11.09.2014-
Çevre ve Şehircilik	Muhammed Balta	15.09.2011 – 28.08.2014 11.09.2014 –
Dışişleri	Ali Naci Kuru	05.03.2012 – 28.08.2014 11.09.2014 –

³ Tabloda sadece görevde olan Bakan Yardımcıları'na değil daha önce görev yapmış olan Bakan Yardımcıları'na da yer verilmiştir.

Ekonomi	Mustafa Sever	02.08.2012 – 29.11.2013
	Adnan Yıldırım	10.06.2014 – 28.08.2014 11.09.2014 –
Enerji ve Tabii Kaynaklar	H. Murat Mercan	02.02.2012 – 28.08.2014
	–	–
Gençlik ve Spor	Yusuf Tekin	19.08.2011 – 28.05.2013
	Metin Yılmaz	17.06.2013 – 28.08.2014 11.09.2014 –
Gıda, Tarım ve Hayvancılık	Kutbettin Arzu	15.09.2011 – 28.08.2014 11.09.2014 –
Gümrük ve Ticaret	Fatih Metin	13.12.2011 – 28.08.2014 11.09.2014 –
İçişleri	Osman Güneş	07.01.2012 – 28.08.2014 11.09.2014 –
Kalkınma	Mehmet Ceylan	24.09.2011 – 28.08.2014 11.09.2014 –
Kültür ve Turizm	Abdurrahman Arıcı	29.10.2011 – 28.08.2014 13.09.2014 –
Maliye	A. Erdem Cantimur	29.05.2012 – 28.08.2014 11.09.2014 –
Milli Eğitim	Orhan Erdem	29.10.2011 – 28.08.2014 11.09.2014 –
Milli Savunma	H. Kemal Yardımcı	07.08.2011 – 28.08.2014 11.09.2014 –
Orman ve Su İşleri	Nurettin Akman	05.03.2012 – 28.08.2014 11.09.2014 –
Sağlık	Agâh Kafkas	24.09.2011 – 28.08.2014
	Erkan Kandemir	30.09.2014 –
Ulaştırma, D. ve Haberleşme	Yahya Baş	12.06.2012 – 28.08.2014 11.09.2014 –

Bakan Yardımcıları'nın memleket, yaş, meslek ve eğitim durumlarına göre incelenmesi, atama tercihleri konusunda bir eğilimi ortaya çıkaracaktır. Bakan Yardımcıları'nın memleketlerine baktığımızda, 26 Bakan Yardımcısı'nın 20 farklı ilden atandığı görülmektedir. En çok Bakan Yardımcısı çıkaran iller, üç Bakan Yardımcısıyla Rize ve Trabzon olurken Artvin ve Bolu ikişer Bakan Yardımcısı çıkarmıştır. Diğer Bakan Yardımcıları'nın ise her biri farklı illerden atanmıştır. Salt memleketlerine bakıldığında, Doğu Karadeniz illerinden önemli sayıda Bakan Yardımcısı çıktığı, bunun dışında iller açısından dağılımın geniş olduğu görülür. Bakanların memleketi ile Bakan Yardımcıları'nın memleketleri birlikte değerlendirildiğinde ise, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Çevre ve Şehircilik, Gıda, Tarım ve Hayvancılık ile Ekonomi Bakanlıklarının Bakanları ile Bakan Yardımcıları'nın aynı ilden olduğu, diğer Bakan yardımcılarının memleketlerinin Bakanlarının memleketlerinden farklı olduğu görülür.

Yaş durumu açısından Bakan Yardımcıları'na bakıldığında, Bakan Yardımcıları'nın 33-64 yaş aralığında olduğu görülür. Bu yaş aralığında olmalarında milletvekili seçilme yaşının 25 olması ve mecburi emeklilik yaşının 65 olması önemlidir. 25-40 yaş aralığında sadece iki Bakan Yardımcısı vardır. Bu bilgiler ışığında genel bir değerlendirme yaparsak 40 yaş üstü kişilerin Bakan Yardımcısı olarak tercih edildiği görülmektedir. Bu durum siyasi ve mesleki olarak belli bir deneyim elde etmiş kişilerin bu makam için tercih edildiğini ve bundan sonrada tercih edileceğini göstermektedir. Fakat yeni dönemde atanan iki yeni Bakan Yardımcısıyla birlikte bu analize istisna gelmiştir. Önceki dönemden farklı olarak 62. Hükümet Dönemi'nde atanan 2 Bakan Yardımcısı şimdiye kadar atananlar içerisinde en genç Bakan Yardımcılarıdır. Bu da ilerleyen dönemlerde daha genç kişilerin Bakan Yardımcısı olarak tercih edilebileceği izlenimlerini vermektedir.

Bakan Yardımcıları'nın önceki görevleri dikkate alındığında, karşımıza üç grup Bakan Yardımcısı çıkmaktadır. Birinci grup siyasetçilerden, özellikle de eski milletvekilleri, milletvekili adayları ve Ak Parti'nin çeşitli organlarında çalışanlardan oluşmaktadır. İkinci grup üst düzey görevlerde bulunanların

oluşturduğu gruptur. Üçüncü grup ise akademisyenlerden oluşmaktadır. 2011 yılından günümüze kadar atanan 26 farklı Bakan Yardımcısı’nın 18’i siyasi kökenlidir. Buradan Bakan Yardımcıları’nın daha çok siyasi kökenli olduğu görülmektedir. Halen görevde bulunan 20 Bakan Yardımcısı’nın 12’si daha önce en az bir dönem milletvekilliği, 1’i belediye başkanlığı yapmış ve 2’si ise Ak Parti’nin çeşitli organlarında görev almıştır. Bürokrat kökenli Bakan Yardımcısı sayısı 4 iken akademisyen kökenli Bakan Yardımcısı sayısı ise 1’dir. İlk dönem Bakan Yardımcıları ile mevcut Bakan Yardımcıları’na kariyer açısından bakıldığı zaman politikacılar lehine bir artışın, akademisyenler aleyhine bir azalışın olduğu görülmektedir. Burada dikkat çeken önemli bir husus da 62. Hükümet Dönemi’nde bir önceki dönemden farklı olan 2 Bakan Yardımcısı’nın politikacı olmasıdır. Bu durum bundan böyle Bakan Yardımcısı seçiminde politikacı Bakan Yardımcısı eğilimin daha da artacağını göstermesi bakımından önemlidir.

Bakan Yardımcıları’na meslekleri açısından bakıldığında bir genelleme yapmanın zor olduğu görülmektedir. Mühendis, avukat ve doktor gibi çok çeşitli meslek gruplarından Bakan Yardımcıları atanmıştır. Yine Bakan Yardımcıları’nın meslek, eğitim ve uzmanlık alanları ile atandıkları Bakanlıkların görev alanları karşılaştırıldığında bazı Bakan Yardımcıları’nın meslek, eğitim ve uzmanlık alanıyla Bakanlığın görev alanının örtüşmediği görülmektedir. Örneğin Kültür ve Turizm Bakanlığı Bakan Yardımcısı tıp doktoru, çok teknik bir görev alanı olan Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bakan Yardımcısı ise mimardır.

Eğitim seviyeleri açısından Bakan Yardımcıları’na bakıldığında, seviyenin bir hayli yüksek olduğu görülmektedir. 2011 yılından günümüze kadar atanan 26 farklı Bakan Yardımcısı’nın 8’i doktora, 6’sı yüksek lisans ve 12’si de lisans mezunudur. Şu anda görev yapmakta olan 20 Bakan Yardımcısı’na baktığımızda doktora seviyesinde eğitim gören Bakan Yardımcısı sayısının 4, yüksek lisans düzeyinde eğitim gören Bakan Yardımcısı sayısının 6 ve lisans seviyesinde eğitim gören Bakan Yardımcısı sayısının ise 10 olduğu görülür.

Tablo 3. Doğum Tarihlerine, Eski Görevlerine, Mesleklerine ve Eğitimlerine Göre Bakan Yardımcıları

Adı-Soyadı	Doğum Tarihi	Eski Görevi	Mesleği	Eğitimi
Veysi Kaynak	1962	23.D. Milletvekili	Avukat	Lisans
Aşkın Asan	1965	23.D. Milletvekili	Akademisyen	Doktora
Çiğdem E. Atabek	1981	MKY Kurulu Üyesi	Öğretmen/Politikacı	Y. Lisans
Hasan N. Yaşar	1966	Öğretim Üyesi	Akademisyen	Doktora
Alaattin Büyükkaya	1950	23.D. Milletvekili	Serbest	Doktora
Davut Kavranoğlu	1962	Öğretim Üyesi	Akademisyen	Doktora
Halil Etyemez	1965	Öğretmen	Sendikacı	Y. Lisans
Muhammed Balta	1966	İl Başkanı	Mühendis	Lisans
Ali Naci Koru	1958	Büyükelçi	Bürokrat/Diplomat	Lisans
Mustafa Sever	1968	Genel Müdür	Bürokrat	Lisans
Adnan Yıldırım	1959	Danışman	Emekli Bürokrat	Y. Lisans
H. Murat Mercan	1959	23.D. Milletvekili	Mühendis	Doktora
Yusuf Tekin	1970	Öğretim Üyesi	Akademisyen	Doktora
Metin Yılmaz	1968	22. D. Milletvekili	Bankacı	Lisans
Kutbettin Arzu	1955	23.D. Milletvekili	Mimar	Y. Lisans
Fatih Metin	1973	23.D. Milletvekili	Avukat	Lisans
Osman Güneş	1952	Müsteşar	Vali/Bürokrat	Lisans
Mehmet Ceylan	1958	23.D. Milletvekili	Bürokrat	Y. Lisans
Abdurrahman Arıcı	1951	23.D. Milletvekili	Doktor/Tıpçı	Doktora
A.Erdem Cantimur	1961	22.D. Milletvekili	Serbest Meslek	Lisans ¹
Orhan Erdem	1963	23.D. Milletvekili	Serbest Meslek	Lisans
H.Kemal Yardımcı	1950	23.D. Milletvekili	Serbest Meslek	Lisans ²
Nurettin Akman	1951	23.D. Milletvekili	Emekli Asker	Doktora
Agâh Kafkas	1956	23.D. Milletvekili	Sendikacı	Lisans
Erkan Kandemir	1981	Başbakan Müşaviri	Mühendis/Politikacı	Lisans
Yahya Baş	1952	22.D. Milletvekili	Mühendis/Politikacı	Y. Lisans

SONUÇ

Geçmişte farklı şekillerde uygulamaya konan ve hakkında girişimlerin ve tartışmaların çokça yaşandığı Bakan Yardımcılığı, 2011 yılından itibaren kamu yönetiminde varlığını sürdürmektedir. Bakan Yardımcılığı’nın 643 sayılı KHK ile ihdas edildiği 3 Haziran 2011 tarihinden bugüne kadar çıkarılan 44 adet Bakan Yardımcısı atama kararnamesi ile 21 Bakanlığa 26 farklı Bakan Yardımcısı atanmıştır. Başbakan ve hükümetin değişmesine karşın Bakan Yardımcılarının çok büyük bir kısmı değişmemiştir.

Bakan Yardımcısı’nın bulunduğu statü 657 sayılı Kanun’da belirtildiği üzere istisnai memurluktur. 3046 sayılı Kanun’da Bakan Yardımcıları’nın görevi, Bakana ve Bakanlığa verilen görevlerin yerine getirilmesinde Bakana yardımcı olmak şeklinde ifade edilmiştir. Bu temel görev tanımı bazı Bakanlıklar için çıkarılan genelge gibi düzenlemelerde ve uygulamada Bakanın devrettiği işlerde açıklık kazanmaktadır. Buna göre, Bakan Yardımcıları’na genellikle, halkla ilişkiler, birden fazla Bakanlığı ilgilendiren iş ve işlemlerin yerine getirilmesinde koordinasyon sağlamak, Bakanlık ile TBMM ve Başbakanlık arasında iş akışını sağlamak gibi iş ve işlemlerin görev olarak verildiği görülmektedir.

Özellikle hiyerarşik konumları konusunda Bakan Yardımcılığı ile ilgili sorunlar yaşanırken mevzuat açısından durum açıklığa kavuşmamıştır. Ayrıca, Bakan Yardımcılığı birçok düzenleme ile henüz uyumlu değildir. Uygulamada yaşanan sorunların yanında Bakan Yardımcılığı özellikle akademik alanda da tartışılmaktadır. Kanaatimizi de yansıtan genel kabul edilen görüşe göre, Bakan Yardımcıları hiyerarşik yetkilere sahip olarak Bakan ile müsteşar arasında bulunur. Açıklığa kavuşturulması gereken diğer bir husus da Bakan Yardımcıları’nın görev sürelerinin bitmesiyle birlikte memuriyetlerinin de sona erip ermediğidir. Önemli bir kesim, Bakan Yardımcılığının siyasi ve sınırlı süreli bir görev olduğunu bu yüzden Bakan Yardımcılığı görevinin sona ermesiyle birlikte Bakan Yardımcıları’nın memuriyetlerinin de sona ereceğini savunmaktadır. Fakat şahsi kanaatimize göre özellikle 657 sayılı Kanun’a tabi olmayan kurumlardan atanan Bakan Yardımcıları’nın hükümetin görevi

sona erdiğinde sadece Bakan Yardımcılığı görevinin sona erdiği, dolayısıyla memuriyetlerinin devam ettiğidir. Nitekim 62. Hükümet Dönemi'nde yapılan atamalar da bu doğrultuda yapılmıştır.

Bakan Yardımcılığı'nın ülkemizde kalıcı ve etkili bir makam haline gelmesi için Bakan Yardımcıları'nın somut görev ve yetkileri konusunda düzenlemeler yapılmalıdır. Bu şekilde bir düzenleme aynı zamanda Bakanın iş yükünü azaltacak ve siyasi temsiliyetini güçlendirecektir. Fakat bunu yaparken Bakan ve Bakan Yardımcısı arasındaki yetkiden kaynaklanan güç dengesi iyi kurulmalıdır. Ayrıca, Bakanla arasında siyasi ve kişisel güven ilişkisi söz konusu olan Bakan Yardımcıları'nın görev süreleri yeniden düzenlenmeli ve Bakan Yardımcıları'nın görevi hükümetin değil yardımcısı olduğu Bakanın görev süresiyle sınırlandırılmalıdır. Hem Bakan Yardımcılarının görevden alındıktan sonra memuriyetin bitmesi ile ilgili tartışmaları ortadan kaldırmak hem de özellikle hükümet değişikliği dönemlerinde Bakan Yardımcıları'na maaş ödeme ve sosyal güvenlik primi yatırma noktalarında karşılaşılabilecek sorunları gidermek adına bu konuyla ilgili gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılmalıdır.

Ülkemizde hukuki anlamda siyasi bir niteliği olmamasına karşın Bakan Yardımcılığı'nın istisnai memurluğun ötesinde özel bir statü kapsamına alınarak aynı zamanda Bakana siyasi işlerde yardımcı olması da Avrupa örnekleri bakımından uygulanabilir bir husustur. Bakan Yardımcıları'nın özellikle siyasi görevler konusunda yaşadığı sorunların giderilmesi için bazı düzenlemelerin yapılması gereklidir. Bakan Yardımcıları ve diğer siyasi sayılabilecek kadrolar için özel bir statü getirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Bourgault, J. (2007). "Corporate Management At Top Level of Governments: The Canadian Case," International Review Of Administrative Sciences, London.

Bozdağ, İ. (1986). Zafer ve Şerefle Dolu Bir Hayat Celal Bayar, Tercüman Yayınları, İstanbul.

Derdiman, C. (2003). Türkiye İdaresinin Hukuksal Yönü ve Yapısı, Alfa Yayıncılık, İstanbul.

Dışişleri Bakanlığı

DPT (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

Esatlı, M. R. (2007). İttihat ve Terakki’nin Son Günleri: Suikastlar ve Entrikalar, Bengi Yayınları, İstanbul.

Giritli, İ. ve Akgüner, T. (1985). İdare Hukuku, Der Yayınları, İstanbul.

Goloğlu, M. (2009). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Gözler, K. ve Kaplan, G. (2012). “Bakan Yardımcıları Bakanlık Hiyerarşisine Dâhil midir?,” TBB Dergisi.

Gözler, K. ve Kaplan, G. (2011). İdare Hukuku Dersleri, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Günday, M. (2011). İdare Hukuku, İmaj Yayıncılık, Ankara.

Kayar, N. Kamu Yönetiminde Yönetim Karmaşası ve Siyasileşme, I: Bakan Yardımcıları <http://www.yayed.org/id216-gorusler/kamu-yonetiminde-yonetim-karmasasi-ve-siyasilesme-Bakan-yardimcilari-nihat-kayar.php> (10.03.2013).

Kocaman, H. (2007). “Hukuki Tarihçesiyle İstisnai Memuriyet ve TBMM Örneği,” Yasama Dergisi, Ocak-Şubat-Mart, Ankara.

Koçak, C. (2012). Türkiye’de Millî Şef Dönemi (1938-1945), İletişim Yayınları, İstanbul.

Mazıcı, N. (1996). Celal Bayar Başbakanlık Dönemi, (1937-39), Der Yayınları, İstanbul.

Mehmetefendioğlu, A. (1997). “İttihat ve Terakki ve Siyasî müsteşarlıklar,” Toplumsal Tarih Dergisi, Temmuz

Türkiye Millet Meclisi Zabıtları

Onar, S. S. (1942). İdare Hukuku, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı

Resmî Gazete

Tülen, H. (1999). Türk Anayasa Hukukunda Bakanların Sorumluluğu ve Meclis Soruşturması, Mimoza Yayınları, Konya.

Uçman, H. (2012). Türk Kamu Yönetiminde Bürokrasi Siyaset İlişkileri Çerçevesinde Bir İnceleme: Siyasî müsteşarlıktan Bakan Yardımcılığına, Devlet Personel Başkanlığı (yayımlanmamış) Uzmanlık Tezi, Ankara.

Uran, H. (2007). Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Us, A. (2012). Hatıra Notları, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

<http://www.sonsayfa.com/Haberler/Siyaset/Bakan-yardimciligi-Ozalin-hayaliydi-204733.html> (Erişim tarihi: 15.02.2013).

http://www.gazeteport.com.tr/yazar/17/emin_ozgonul/971 (Erişim tarihi: 17.02.2013) <http://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/teskilat-semasi> (Erişim tarihi: 13.02.2013).

(Footnotes)

1 A. Erdem Cantimur 4 yıllık yüksekokul mezunudur. Tabloda lisans olarak değerlendirilmiştir.

2 H. Kemal Yardımcı 4 yıllık yüksekokul mezunudur. Tabloda lisans olarak değerlendirilmiştir.